Yrjö Mattila, VTT,OTL Vääksy 14-11-2023

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

PYYDETTYNÄ LAUSUNTONA HALLITUKSEN ESITYKSEKSESTÄ EDUSKUNNALLE INDEKSIEN JÄÄDYTTÄMISTÄ (HE 75/2023 vp.) TOTEAN SEURAAVAA:

1. Esitys

Esityksessä ehdotetaan, että eräitä etuuksia ja rahamääriä, jotka on sidottu kansaneläkeindeksiin tai elinkustannusindeksiin, ei tarkistettaisi siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa säädetään tai elinkustannusindeksin muutosta vastaavasti vuosina 2024–2027. Laki olisi voimassa vuoteen 2027 saakka, kuitenkin siten, että mikäli kansaneläkeindeksin pisteluku on jonain lakien voimassaolovuotena vähintään 2009, lakia sovellettaisiin vain sen vuoden loppuun. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että etuuksien ja rahamäärien tarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus etuuksien ja rahamäärien reaaliseen tasoon olisi enintään 10,2 %. Ehdotettua etuuksien ja rahamäärien tekemättä jätettävää indeksitarkistusta ei olisi tarkoitus korvata myöhemmin tehtävillä indeksikorotuksilla.

2. Perusturva on ollut liian alhainen jo ennen indeksikorotusten jäädytystä

Kysymys on syyperusteisista etuuksista, jotka kuuluvat perustuslain 19§2 soveltamisalaan. Perustuslain 19 § 2:n mukaan *lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.* Perusturvauudistuksessa vuonna 1993 tavoitteena oli, että syyperusteisten etuuksien tason tulee olla tasoltaan huomattavasti korkeammalla tasolla kuin viimesijainen etuus, toimeentulotuki.[1] Hallituksen esityksen perusteluissa korostettiin syyperusteisten etuuksien riittävää tasoa[2]. Perustoimeentulon on taattava etuuden saajalle kohtuullinen toimeentulo, jonka turvin on mahdollisuus osallistua tasavertaisesti yhteiskunnassa. Valitettavasti tämä uudistuksen tavoite on matkan varrella unohtunut ja syyperusteiset etuudet ovat jääneet liian alhaiselle tasolle. Tätä osoittaa se, että

[1] Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 969/1995

[2] HE 309/93, PeVM 25/94 ja 3/95 sekä perusoikeusuudistusta valmistelleet komiteanmietinnöt

kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat useaan kertaan huomauttaneet Suomea liian heikosta sosiaaliturvasta.

Nyt esillä oleva hallituksen esitys indeksien jäädyttämisestä vuoteen 2027 saakka vie kehitystä heikompaan suuntaan syyperusteisissa etuuksissa (sairaus, isyys, äitiys, vanhemmuus, työttömyys). Etuuksien taso jää vuosittain yhä enemmän jälkeen inflaatiokehityksestä, vaikka perusturvaetuudet ovat jo sitä ennen olleet liian alhaisia. Tämän seurauksena moni perusturvaetuuksia tarvitseva kansalainen joutuu taloudelliseen ahdinkoon. Hallituksen esityksen perusteluissa mainitaan perustuvaetuuksien arviointiraportti (2019–2023)[3], jossa käytettiin arvioinnin mittatikkuna viitebudjetteja. Viitebudjetit , kuvaavat sitä tulojen minimitasoa, jolla ihmisarvoinen elämä voi toteutua nykypäivän Suomessa. Raportin tulokset osoittavat, että työttömän, sairaan tai lapsen vanhemman perusturva eivät ole riittäneet kattamaan viitebudjetin edellyttämää minimitasoa. Hallitusneuvotteluissa valtiovarainministeriö esitti yhtenä säästökeinona indeksikorotusten jäädyttämistä, vaikka kansainvälisten sopimusten valvontaelinten antamat moitteet Suomelle on täytynyt olla siellä hyvin tiedossa.

Esityksessä (75/2023 vp.) pohditaan monipuolisesti etuuksien jäädyttämisen vaikutusta valtiontalouteen, mutta esityksen vaikutukset kansalaiseen on pohdinnassa ohitettu. Tällainen arviointi olisi ollut tarpeen, sillä tulevan neljän vuoden aikana monen etuuksia tarvitsevan rahat eivät tule riittämään edes välttämättömienkään menojen kattamiseen. Olisi tärkeää tehdä laskelmia siitä, kuinka monta suomalaista lasta tulee kärsimään aliravitsemuksesta, kuinka moni suomalainen menettää mielenterveytensä, rahahuolien ahdistaessa, kuinka moni tekee itsemurhan, kuinka moni lapsi joudutaan ottamaan huostaan perheen hajotessa taloudelliseen toivottomuuteen, kuinka paljon rikokset lisääntyvät yhteisuntarauhan rikkoutuessa. Nämä muutokset tulisi ennakoida jo lain valmisteluvaiheessa ja kuvata hallituksen esityksen perusteluissa.

Ottamalla esityksen kielteiset seuraukset paremmin huomioon voi lainsäätäjä arvioida ennakolta jäädytyksen ja muiden leikkausten tuoman todellisen nettosäästön. Näin laskettuna säästö voi osoittautua hyvinkin pieneksi tai jopa olemattomaksi. Rahanpuutteen seurauksena monien terveys horjuu ja terveyskulut voivat nousta arvaamattomasti. Rahanpuute vaikuttaa koko perheeseen. Tuore lapsiperheiden köyhyyttä selvittänyt tutkimus osoittaa, millaisia seurauksia köyhyydellä on lapsiin. Ylisukupolvinen köyhyys alkoi 1990-luvun lamasta ja sitä jatketaan edelleen tässäkin esityksessä. Katse lakeja muutettaessa tulisi suunnata muuhunkin kuin valtiontalouden tasapainottamiseen.

3. Esitys on useiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastainen

Esitys on vastoin YK:n Ihmisoikeuksien julistusta

Yhdistyneet kansakunnat (YK) antoi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen vuonna 1948. Julistuksen 25 artikla, jonka myös Suomi on hyväksynyt liittyessään YK:n jäseneksi,

[3] Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2019–2023 Perusturvan riittävyyden IV arviointiryhmä

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146182/URN_ISBN_978-952-408-037-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

on seuraava: ”*Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta*”.

Tämän artiklan toteutuksessa Suomella on puutteita perusturvan liian alhainen ja HE 75/2023 vp. tulee edelleen lisäämään vaikeuksia 25. artiklan soveltamisessa. Suomi esiintyy kansainvälisillä areenoilla suurena ihmisoikeuksien puolustajana, mutta kotimaassa vähävaraisten ihmisoikeudet eivät toteudu.

Esitys rikkoo YK TSS-sopimusta

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) on solmittu YK:ssa vuonna 1966. [4] Sopimus on Suomessa hyväksytty asetuksella vuonna 1976[5] YK:n jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimaansa sopimusta.

TSS-sopimuksen 9 artikla kuuluu seuraavasti: ”*Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaanluettuna.* ”

TSS-sopimuksen 11 artikla kuuluu seuraavasti: ”*Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että tämä oikeus toteutetaan, ja ne tunnustavat tässä yhteydessä vapaaehtoisuuteen perustuvan kansainvälisen yhteistoiminnan olennaisen merkityksen*.”

TSS-sopimuksen noudattamista valvoo YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea. Suomella on ollut vaikeuksia myös tämän sopimuksen toteuttamisessa, sillä komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan alhaisesta tasosta, joka ei täytä sopimuksen 9 artiklan velvoitteita kohtuullisesta toimeentulosta.

Viimeksi Suomi sai huomautuksen maaliskuussa 2021 komitea kommentoidessa Suomen seitsemättä määräaikaisraporttia.[6] Komitea kehotti Suomea parantamaan sosiaaliturvan tasoa antaen samalla ohjeita tilanteeseen, jossa sosiaaliturvaa joudutaan leikkaamaan.[7]

---

[4] Sopimuksen ratifiointi tapahtui asetuksella; ”Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 16.1.1976/106 (SopS 6/1976)

[5] Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 16.1.1976 (SopS 6/1976

[6] Committee on Economic, and Social and Cultural Rights, District General, 5 March 2021 *Concluding observations on the seventh periodic report of Finland.*

[7] YK:n sosiaalisten oikeuksien komitean kehotus Suomelle on seuraava:

Oikeus sosiaaliturvaan

Vaikka komitea panee merkille sopimusvaltiolta saamansa tiedot, joiden mukaan useiden sosiaaliturvaetuuksien määriä on korotettu, se on kuitenkin huolissaan siitä, että *etuuksien leikkaukset ja indeksien jäädyttäminen vaalikaudella 2015–2019 tekivät näistä etuuksist*a

YK:n huomautukset eivät Suomessa ole saaneet riittävää huomiota, vaikka niissä erityisenä sopimusrikkomuksena mainitaan Sipilän hallituksen toteuttamat etuuksien indeksijäädytykset vuosina 2015–2019. Tästä huolimatta pääministeri Orpon hallitusohjelmasta neuvoteltaessa valtiovarainministeriö esitti jälleen samaa säästökeinoa, joka on nyt käsittelyssä. YK:n kommenttien kohta e), jonka mukaan ”*taloutta tasapainotettaessa tulee säilyttää perusturva, joka mahdollistaa tuensaajalle riittävän elintason”,* sopii erityisen hyvin tähän esitykseen. Valiokunnan tulisi arvioida sitä, johtaako indeksien jäädytys yhdessä muiden hallitusohjelman mukaisten leikkausten kanssa perusturvan alentumiseen ja YK:n TSS-sopimuksen vastaiseen tilanteeseen.

Esitys rikkoo YK:n lasten oikeuksien sopimusta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja sopimus tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Suomessa sopimus on laintasoisena ollut voimassa vuodesta 1991 lähtien. Esityksen 75/2023 vp. kannalta erityisen merkityksellisiä ovat sopimuksen 3. 6. ja 26. artiklat. Ensimmäinen koskee lapsen edun ensisijaisuutta, toinen lapsen oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja kolmas lapsen oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuksen 26. artikla on sanamuodoltaan seuraava:

> Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.
>
> Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että:

---

riittämättömiä ja vaikuttivat suhteettomasti ryhmiin, jotka olivat jo olleet epäedullisessa asemassa. (9 artikla) .Komitea kehottaa sopimusvaltiota sisällyttämään sosiaaliturvalain uudistukseen takeet siitä, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja että myös säästöjä toteutettaessa pidetään huolta siitä, että toimenpiteet:

a) ovat väliaikaisia ja kattavat ainoastaan kriisiajan;

b) ovat tarpeellisia ja oikeasuhteisia siinä mielessä, että muunlaisen politiikan omaksuminen tai toimimatta jättäminen vahingoittaisi taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia;

c) eivät vaikuta suhteettomasti epäedullisessa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin;

d) että niihin liittyy muita toimenpiteitä, kuten kriisiaikoina tehtäviä tulonsiirtoja eriarvoisuuden lieventämiseksi;

ja

e) säilytetään perusturva, joka mahdollistaa tuen saajalle riittävän elintason. Komitea viittaa tässä yhteydessä sopimusvaltion yleiskommenttiin nro 19 (2007) oikeudesta sosiaaliturvaan sekä puheenjohtajan kirjeeseen (2012) säästötoimenpiteistä.

Suomen tulee välttää sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsi-köyhyyttä ja syrjäytymistä.

Sen sijaan komitean kehottaa Suomen valtiota vahvistamaan toimenpiteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elintasoon.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vammaisiin, turvapaikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelulupaa oleviin lapsiin.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys indeksien jäädyttämisestä yhdessä muiden sosiaaliturvan leikkausten kanssa tulee seuramme mielestä merkitsemään merkittävää lapsiköyhyyden ja syrjäytymisen lisääntymistä. Esityksen perusteluista käy ilmi, että lapsiköyhyys on jo nytkin huomattavan laajaa. Tulevana neljänä vuonna lapsiköyhyys tulee lisääntymään. Olisi tärkeää, että valiokunta ottaisi vakavasti lapsen oikeuksien komitean suositukset. Esitykseen sisältyvät pienet lapsilisän korotukset eivät alkuunkaan korvaa niitä vahinkoja, joita indeksien jäädytys aiheuttaa.

Esitys vaikeuttaa Suomen mahdollisuuksia toimeenpanna EU:n sosiaalista pilaria

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita myös EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Syksyllä 2022 julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa. Toimintasuunnitelman toteuttamisella Suomi saavuttaisi EU:n asettaman köyhyyden vähentämistavoitteen. Suomen osalta tämä merkitsisi noin 100 000 henkilön, joista kolmasosan tulee olla lapsia, nostamista ylös köyhyydestä.

On selvää, että nyt käsiteltävä esitys yhdessä muiden hallitusohjelman mukaisten leikkausten kanssa tekee mahdottomaksi EU-tavoitteen saavuttamisen. Hallituksen esityksen perusteluissa vain mainitaan EU-velvoitteet köyhyyden vähentämisessä kommentoimatta sitä enemmälti. Olisi ollut reilua hallitukselta myöntää, että hallitusohjelman mukaiset toimet estävät EU-tavoitteen toteuttamisen. Valiokunnan olisi tärkeää tarkastella esitystä 7572013 vp. myös EU-velvoitteiden näkökulmasta.

Esitys on vastoin Suomen voimassa olevaa lakia. Suomi on sitoutunut lain tasoisesti noudattamaan Euroopan neuvoston uudistettua sosiaalista peruskirjaa.

Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaaliseen peruskirjaan eduskunnan säätämällä lailla[8] sekä lakia täydentävällä presidentin asetuksella.[9] Liittymistä koskevan lain keskeinen sisältö kuuluu seuraavasti:

[8] Laki Euroopan sosiaalisen peruskirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 14.6.2002/486 (SopS 78/2002)

Tasavallan presidentin asetus uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan voimaansaattamisesta ja uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirja lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta sekä Euroopan sosiaalisenperuskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta annetun lain voimaantulosta (80/2002)

> *”Tämän lain mukaan Strasbourgissa 3 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut”.*

Liittymisen yhteydessä tasavallan presidentti ilmoitti Euroopan neuvostolle Suomen noudattavan peruskirjan sosiaaliturvaa ja sosiaaliavustuksia koskevia artikloja. Hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi antoi seuraavan ilmoituksen:

> *”Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan III osan A artiklan mukaan Suomi sitoutuu noudattamaan uudistetun peruskirjan seuraavia määräyksiä: 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1 ja 4 kohta, 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohta, 5 ja 6 artikla, 7 artiklan 1—5, 7, 8 ja 10 kohta, 8 artiklan 2 ja 4 kohta, 9—18 artikla, 19 artiklan 1—9 ja 11—12 kohta sekä 20—31 artikla”.*

Asetuksen mukaan uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat asetuksena voimassa. Asetus tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2002.

Oikeusvaltioperiaate edellyttää, että uusia lakeja säädettäessä vanhat esityksen kanssa ristiriidassa olevat lait kumotaan. Näin ei tapahdu nyt, jos esitys 75/2023 vp. hyväksytään. Suomi on lakiin perustuvana sitoutunut noudattamaan uudistettua sosiaalista peruskirjaa, mutta esityksellä 75/2023 vp. rikkoo sitä.

Euroopan sosiaalinen peruskirja G-Artiklan ehdot sosiaaliturvan leikkauksille eivät täyty, vaikka Suomi on sitoutunut noudattamaan peruskirjaa.

Uudistetun sosiaalisen peruskirjan G-Artikla sisältää merkittäviä ehtoja ja rajoituksia tilanteeseen, jossa jäsenvaltio haluaa leikata sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvan leikkaukset ovat kyllä sallittuja, mutta G-artiklan ehtojen on silloin täytyttävä. Leikkaukset eivät saa loukata peruskirjan vähimmäisstandardeja. Esitys 75/2023 vp. on merkittävä sosiaaliturvan leikkaus, joten G-artiklan edellytysten arviointi tulisi olla esityksen hyväksymisen edellytyksenä.[10]

---

[9] Lakiesityksen perusteluissa (HE 229/2001 vp.) todetaan sosiaalivakuutusetuuksia koskevan 12 artiklan osalta mm. seuraavaa(s. 27):”12 artikla koskee oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuspuolet sitoutuvat luomaan sosiaaliturvajärjestelmän (1 kohta) ja pitämään sitä yllä, pitämään sosiaaliturvajärjestelmänsä tyydyttävällä tasolla eli vähintään Euroopan sosiaaliturvakoodin ratifioimisen edellyttämällä tasolla (2 kohta) ja pyrkimään asteittain nostamaan sosiaaliturvajärjestelmänsä tasoa.

Sivulla 28 HE:ssä todetaan, että uudistetun peruskirjan mukaan sopimuspuoli sitoutuu säilyttämään sosiaaliturvajärjestelmänsä tyydyttävällä tasolla eli vähintään Kansainvälisen työjärjestön sopimuksen nro 102, joka koskee sosiaaliturvan vähimmäistasoa ja Kansainvälisen Euroopan sosiaaliturvakoodin (European Code of Social Security, ETS nro 48) ratifioimisen edellyttämällä tasolla. Suomi ei ole sitoutunut kumpaankaan sopimukseen, mutta peruskirjan valvontaelimet ovat todenneet Suomen sosiaaliturvajärjestelmän olevan Kansainvälisen työjärjestön nro 102 edellyttämällä tasolla. Suomen sosiaaliturvajärjestelmän tason ja Euroopan sosiaaliturvakoodin suhteesta ei ole yksityiskohtaisia selvityksiä, mutta Euroopan sosiaaliturvakoodin edellyttämä taso ei olennaisesti poikkea ILO: n sopimuksen nro 102 edellyttämästä tasosta.

[10] G- kohdan sanamuoto on seuraava:

Esitys sisältää peruskirjan vähimmäisstandardin heikennyksen, kun etuuksia ei koroteta vuoteen 2027 saakka. Suomen taloustilanteeseen viitataan esityksen 75/2023 vp. perusteluissa leikkausten syynä, mutta melko yleisellä tasolla. Tosiasiassa Suomen valtionvelka on vieläkin EU-maiden keskiarvon alapuolella, Lisäksi perusteluissa tulevat investointitarpeet puolustukseen esitetään perusteluna. [11] Valiokunnan tulisi mietinnössään ottaa kantaa siihen, täyttyvätkö G-artiklan ehdot tässä tapauksessa. Oma kantani on, että perustelut eivät ole riittäviä perusturvan heikentämiselle.

Esitys rikkoo uudistetun sosiaalisen peruskirjan 12 ja 13 artikloita. Suomi on rikkonut peruskirjaa toistuvaa viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Käsiteltäessä esitystä 75/2023 vp. on otettava myös uudistetun peruskirjan Suomelle asettamat velvoitteet. Euroopan sosiaalinen peruskirja antaa järjestöille mahdollisuuden kannella peruskirjan rikkomuksista Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle. Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry on tehnyt kolme kantelua (Complaint 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) sen vuoksi, että Suomen perusturvan taso ei vastaa peruskirjan artiklojen 12 ja 13 velvoitteita. Vastauksissaan sosiaalisten oikeuksien komitea on todennut Suomen peruskirjan rikkomukset (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2014). Tästä huolimatta muutoksia sosiaaliturvan tasossa ole tapahtunut. Suomen selitys on kirjattu myös tämän esityksen perusteluihin:

> ”Suomi on arvioinut vähimmäisturvan riittävyyttä toisin, koska Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on kattava palvelujen ja sosiaalietuuksien kokonaisuus. Suomessa sosiaalietuudet, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja erilaiset terveydenhuollon maksukatot muodostavat kokonaisuuden, joten yksittäisten elementtien sijasta sitä olisi tarkasteltava laajemmin, ottaen huomioon etuudensaajahenkilön tai -perheen kokonaistilanteen. Suomessa toimeentulo voi koostua esimerkiksi työmarkkinatuesta, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Lisäksi

---

1. Tämän peruskirjan I osan mukaisten oikeuksien ja periaatteiden tehokas toteuttaminen edellyttää, että näihin oikeuksiin ja periaatteisiin sekä II osan mukaiseen tehokkaaseen käyttöön ei saa kohdistaa muita kuin näissä osissa määritettyjä rajoituksia, lu*kuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalin suojelemiseksi.*

2. Tämän peruskirjan sallimia, sen sisältämien oikeuksien ja velvoitteiden rajoituksia ei saa soveltaa muihin kuin niihin tarkoituksiin, joita varten ne on säädetty.

[11] Eniten perusteluja on HE_n alussa kohdassa 1.1. , jossa viitataan esityksen perusteluina hallitusohjelmaan ja hallitusneuvotteluissa sovittuun säästötavoitteeseen sekä julkisen talouden säästötavoitteeseen. huoltosuhteen heikkenemiseen, julkisen sektorin menojen kasvamiseen, talouden alijäämään, kohonneeseen korkotasoon, lähivuosien turvallisuuteen suunnattaviin investointeihin jne. Suomen talouden ei kuitenkaan väitetä olevan olisi niin heikossa kunnossa kuin Kreikan talous oli vuoden 2010 tienoilla.

.

> muun muassa julkisilla terveyspalveluilla ja reseptilääkkeillä ovat omat maksukattonsa, jotka rajaavat asiakkaan terveydenhuoltokustannukset kohtuulliselle tasolle.”

Selitys osoittaa, että Suomi ei aio panna toimeen komitean päätöksiä ja haluaa sen vuoksi tulkita peruskirjaa omalla tavallaan. Kuitenkin Suomi on peruskirjaan liittyessään ilmoittanut Euroopan neuvostolle noudattavansa peruskirjan määräyksiä, mikä merkitsee myös etusijan antamista soveltamista jäsenvaltioissa valvovalle Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle kaikissa sopimuksen tulkitsemista ja soveltamista koskevissa asioissa. Suomi on tämän viimeksi vahvistanut vastatessaan kanteluun (172/2018). Tuolloin Suomi ilmoitti Euroopan neuvostolle, että

> ”*Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta.”*.

Esitys heikentää Suomen mahdollisuuksia antaa Euroopan neuvoston ministerikomitealle tyydyttävä raportti vuonna 2025

Viimeisimmässä päätöksessään Suomen sosiaalioikeudellisen seuran kanteluun (Merits 172/2018, julkinen 15.2.2023) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea arvioi kehitystä Suomessa aiempaa laajemmin. Kanteluita Suomesta oli tullut jo kymmenen vuoden ajalta eikä Suomi ollut juuri lainkaan ryhtynyt niiden vuoksi toimenpiteisiin, perusturvan taso oli todettu jo pitkään liian olleen alhainen. Pääministeri Orpon hallitusohjelmakaan ei sisältänyt perusturvan korottamista ja nyt käsiteltävä esitys 75/2023 jatkaa aiempaa leikkauslinjaa. Sosiaalista peruskirjaa rikotaan jälleen kerran, jos esitys hyväksytään.

Euroopan neuvosto ei kuitenkaan seuraa enää passiivisena Suomen käyttäytymistä. Viimeisen langettava päätöksen (15.2.2023) jälkeen Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto antoi kesäkuussa 2023 päätöksen (CM(2022)114 final), jonka mukaan Suomen tulee kesäkuuhun 2025 mennessä raportoida Euroopan neuvostolle, että:

> ”*sosiaaliturvajärjestelmämme pystyy erityyppisten raha- ja luontoisetuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta*.[12]

[12] Tarkemmin ministerikomitean päätös oli seuraava:

Ministerikomitea (ECSR) –ottaa huomioon Euroopan sosiaalisen peruskirjan lisäpöytäkirjan 9 artiklan, jossa määrätään ryhmävalitusjärjestelmästä ja ottaa huomioon Suomen sosiaalioikeudellisen seuran 17.9.2018 rekisteröimän valituksen Suomea vastaan sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean toimittaman raportin. Todettuaan, että ECSR on asiaratkaisussaan todennut, että Suomen tilanne on uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan seuraavien määräysten vastainen: Peruskirjan 12 artiklan 1 kohta sairaus-, vanhempain-, kuntoutus-, peruspäiväraha- ja takuueläkkeen ilmeisen riittämätön taso.

ECSR muistuttaa, että tuloja korvaavien etuuksien tason on oltava kohtuullisessa suhteessa aiempiin tuloihin eikä taso missään tapauksessa saisi olla alle 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Jos tulot korvaava etuus on 40–50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta, ECSR:ssä otetaan huomioon myös muut lisäetuudet. Kuitenkin, jos tuloja korvaavan etuuden vähimmäistaso laskee alle 40 prosenttiin ekvivalentista mediaanitulosta, ECSR ei katso, että sen yhteen laskeminen muiden etuuksien kanssa voisi johtaa tilanteen vaatimusten mukaisuuteen, koska taso on silloin ilmeisen riittämätön.

Suomessa kuukausittaiset sairaus-, vanhempain- ja kuntoutusetuudet vuonna 2021 vastasivat 34 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta ennen tuloveroja ja 27 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta tuloverojen

Ministerikomitean 27. syyskuuta 2022 tekemän päätöksen mukaisesti seurantakertomus tulee laatia kahden vuoden kuluttua suosituksen (14.6.2023) hyväksymisestä. .Esitystä 75/2023 vp. käsiteltäessä valiokunnan tulisi ottaa kantaa siihen, voiko Suomi antaa kesäkuussa 2025 Euroopan neuvoston ministerikomitealle tyydyttävää vastausta, jos esitys 75/2023 vp. hyväksytään. Oma kantani on, että tyydyttävän vastauksen antaminen ei silloin voi onnistua, koska perusturvaetuuksien indeksien jäädyttäminen jättää etuuksia tarvitsevien kansalaisten toimeentulon yhä kauemmas jälkeen muusta väestöstä,

4. Kootusti

---

jälkeen. Vuoden 2021 peruspäiväraha vastasi 34 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta ennen tuloveroja ja 27 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta tuloverojen jälkeen. Takuueläke vastasi 39 % ekvivalentista mediaanitulosta.

ECSR totesi, että sairaus-, vanhempain-, kuntoutus-, perustyöttömyyspäivärahan ja takuueläkkeen taso laski alle 40 prosenttiin ekvivalentista mediaanitulosta ja oli näin ollen selvästi riittämätön perusoikeuskirjan 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Näin ollen ECSR katsoi, ettei ollut tarpeen tarkastella muiden täydentävien etuuksien mahdollisia vaikutuksia.

Perusoikeuskirjan 13 artiklan 1 kohta: Perustoimeentulotuen ja työmarkkinatuen riittämättömyyden vuoksi. ECSR muistutti, että sosiaaliavun on oltava riittävää, jotta se mahdollistaa ihmisarvoisen elämän ja kattaa yksilön perustarpeet. Vuonna 2021 perustoimeentulotuen taso vastasi alle 24 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Tämä prosenttiosuus jopa laski edellisiin vuosiin verrattuna. Työmarkkinatuki oli vuonna 2021 noin 34 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Siitä kannettiin tuloveroa, minkä jälkeen se oli noin 27 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. ECSR katsoi, että sosiaaliavun ja työmarkkinatuen taso oli riittämätön.

Ottaen huomioon Suomen vastauksen, jossa hallitus korosti seuraavaa: ”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta. ECSR on kyseistä päätöstä arvioidessaan käyttänyt mekaanista laskentakaavaa sosiaaliturvan tason riittävyyden arvioimiseksi. Tällainen kaavamainen laskentamalli, joka perustuu yksittäisten etuuksien rahalliseen arviointiin, ei kuitenkaan sovellu parhaiten Suomen sosiaaliturvajärjestelmän arviointiin. Joka tapauksessa sosiaaliturvan taso on parantunut viime vuosina sosiaaliturvaetuuksien ja pienten eläkkeiden korotusten myötä. Lisäksi hallitus on käynnistänyt sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on selkeämpi ja tehokkaampi järjestelmä yksilöille. Perus- ja ihmisoikeusnäkökohtia on tarkasteltu ja tarkastellaan jatkossakin perusteellisesti tässä uudistuksessa", ECSR suosittaa, että

- *Suomi - jatkaa käynnissä olevia toimia sairaus-, vanhempain-, kuntoutus-, peruspäiväraha- ja takuueläkkeen tason sekä perussosiaaliavun ja työmarkkinatuen tason nostamiseksi ottaen huomioon elinkustannusten kehityksen Suomessa;*
- *- pohtii tapoja ja keinoja kerätä tietoja sen osoittamiseksi, miten Suomen sosiaaliturvajärjestelmä pystyy erityyppisten raha- ja luontoisetuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason (mitattuna ekvivalentilla mediaanitulolla) kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta*
- *Suomen on ilmoitettava tämän suosituksen noudattamiseksi toteutetut toimet tulevassa tämän päätöksen seurantaa koskevassa kertomuksessa.*

HE 75/2023 vp. perusteluissa viitataan voimakkaasti hallitusneuvotteluissa sovittuun esityksen perusteluna. Mielestäni autamme, että hallitusneuvotteluissa olisi ollut muitakin vaihtoehtoja toteuttaa säästöjä kuin indeksikorotusten jäädytys. Suomi antaa elinkeinoelämälle noin 15 miljardia euroa vuosittain yritystukena. Tämä summa säilyi koskemattomana hallitusneuvotteluissa. Hallitusohjelman mukaisten kehittämis- ja innovaatiorahojen muodossa tukea yrityksille on tulossa vielä lisää.

Mielestäni hallitusneuvotteluissa olisi tullut ottaa huomioon perustuslain 6 §:n periaate kansalaisten tasa-arvoisuudesta ja kohdistaa säästöt tasapuolisesti kaikkia kansalaisryhmiä koskevaksi. Nyt kaikkein heikoimmassa asemassa olevat on asetettu korjaamaan valtiontalouden tasapainoa ilman että vastuuta olisi perustuslain mukaisesti jaettu kaikille kansalaisryhmille. Tätä en voi pitää oikeana politiikkana.

En ota kantaa esityksen suhteesta perustuslain 19 §:ään, koska sen arviointi kuuluu eduskunnan perustuslakivaliokunnalle. Toivon kuitenkin, että perustuslakivaliokunta lausunnossaan ottaa huomioon perustuslain ohella myös sosiaaliset ihmisoikeudet ja siihen liittyvät kansainväliset velvoitteet.

Loppulausuntona lausun käsityksenäni, että esitystä HE75/2023 vp. ei tule hyväksyä, koska:

- esitys heikentää vähiten ansaitsevien kansalaisten toimeentulomahdollisuuksia ja alentaa perusturvaa.

- esitys on perustuslain 6 §:n vastainen suunnatessaan säästötoimet yksipuolisesti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin kansalaisiin. Kansalaisten tasa-arvo talouden tasapainottamisessa ei toteudu.

- esitys on YK:n ihmisoikeusjulistuksen vastainen

- esitys on YK:n TSS-sopimuksen vastainen

- esitys on YK:n lasten oikeuksien sopimuksen vastainen

- esitys on Euroopan neuvoston uudistetun sosiaalisen peruskirjan vastainen ja rikkoo voimassa olevaa lakia.

- esitys vähentää mahdollisuuksia antaa Euroopan neuvoston ministerikomitealle tyydyttävä vastaus kesäkuussa 2025

- esitys vähentää mahdollisuuksia toteuttaa EU:n sosiaalisen pilarin toimintaohjelmaa köyhyyden vähentämiseksi.

Kunnioittavasti

Yrjö Mattila,
yrjo.mattila@helsinki.fi,
puhelin 040-7154166,
Osoite: Koukkutie 4, 17200 Vääksy